

УДК 7.05:94(477.52)

DOI 10.32461/2226-3209.4.2025.351858

Цитування:

Добровольська В. В. Артінсталяції як мистецький код Революції Гідності: від стихійних об'єктів до культурної пам'яті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 4. С. 175–179.

Dobrovolska V. (2025). Art Installations as an Artistic Code of the Revolution of Dignity: From Natural Objects to Cultural Memory. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 175–179 [in Ukrainian].

*Добровольська Вікторія Василівна,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
провідний науковий співробітник
відділу теорії та історії бібліотекознавства
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського,
<https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>
vika_dobrovolska@ukr.net*

АРТИНСТАЛЯЦІЇ ЯК МИСТЕЦЬКИЙ КОД РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ: ВІД СТИХІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ ДО КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ

Метою дослідження є визначення ролі артінсталяцій як складової візуального коду протестної культури, їхня семіотична інтерпретація та аналіз впливу на формування колективної пам'яті про Революцію Гідності. **Методологічну основу** дослідження становить комплекс міждисциплінарних підходів, що поєднує методи культурології, мистецтвознавства, соціології та семіотики, що дозволяє всебічно проаналізувати феномен артінсталяцій Революції Гідності як складової візуальної культури протесту. Поєднання цих методів забезпечує комплексне вивчення феномену артінсталяцій Революції Гідності як важливого елемента візуальної культури протесту та складової сучасного культурного ландшафту України. **Наукова новизна** дослідження полягає в комплексному осмисленні артінсталяцій Революції Гідності як цілісного мистецького коду протесту, що вперше розглянуто не лише як сукупність окремих візуальних об'єктів, а і як системний феномен, який формував символічний простір Майдану та вплинув на подальші культурні трансформації в Україні. **Висновки.** Артінсталяції Революції Гідності постають як унікальний феномен сучасної української культури, у межах якого мистецтво, протест і громадянська самоорганізація утворили єдиний символічний простір. Вони виконували естетичні, комунікативні, мобілізаційні та меморіальні функції, перетворюючи Майдан на відкритий простір співтворчості та формування смислів. Аналіз показав, що ці об'єкти стали важливими носіями емоційної та історичної пам'яті, а їхня подальша музеєфікація та документування сприяють збереженню цінностей і досвіду Революції Гідності. Отже, артінсталяції Майдану можна розглядати як потужний мистецький код протесту та значущу складову формування сучасного культурного ландшафту й колективної пам'яті українського суспільства.

Ключові слова: артінсталяція, Революція Гідності, стихійне мистецтво, мистецький код, культурна пам'ять.

Dobrovolska Viktoriia, Doctor of Science in Social Communications, Professor, Head of the Department of Art Management and Information Technologies, National Academy of Culture and Arts Management, Leading Researcher of the Department of Theory and History of Library Science, Institute of Library Science of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Art Installations as an Artistic Code of the Revolution of Dignity: From Natural Objects to Cultural Memory

The purpose of the study is to determine the role of art installations as a component of the visual code of protest culture, their semiotic interpretation, and analysis of their impact on the formation of collective memory of the Revolution of Dignity. **The methodological** basis of the study is a complex of interdisciplinary approaches that combine the methods of cultural studies, art history, sociology, and semiotics, which allows for a comprehensive analysis of the phenomenon of art installations of the Revolution of Dignity as a component of the visual culture of protest. The combination of these methods provides a comprehensive study of the phenomenon of art installations of the Revolution of Dignity as an important element of the visual culture of protest and a component of the modern cultural landscape of Ukraine. **The scientific novelty** of the study lies in the comprehensive understanding of the art installations of the Revolution of Dignity as a holistic artistic code of protest, which for the first time is considered not only as a set of individual visual objects, but as a systemic phenomenon that shaped the symbolic space of the Maidan and influenced further cultural transformations in Ukraine. **Conclusions.** The art installations of the Revolution of Dignity appear as a unique phenomenon of modern Ukrainian culture, within which art, protest, and civic self-organisation formed a single symbolic space. They performed aesthetic, communicative, mobilisation, and memorial functions, transforming the Maidan into an open space of co-

creation and the formation of meanings. The analysis showed that these objects became important carriers of emotional and historical memory, and their further museumification and documentation contribute to the preservation of the values and experience of the Revolution of Dignity. Thus, the art installations of the Maidan can be considered as a powerful artistic code of protest and a significant component of the formation of the modern cultural landscape and collective memory of Ukrainian society.

Keywords: art installation, Revolution of Dignity, spontaneous art, artistic code, cultural memory.

Актуальність теми дослідження. Революція Гідності (2013–2014) стала не лише політичною та соціальною віхою сучасної України, а й потужним каталізатором культурних трансформацій. Під час протестних подій на Майдані мистецькі практики – від плаката й графіті до перформансу та інсталяцій – сформували окремий візуально-символічний шар подій, який одночасно функціонував як засіб вираження політичної позиції, комунікації спільноти та творення колективної пам'яті. У зв'язку з цим дослідження артінсталяцій як «мистецького коду» Революції Гідності є вкрай актуальним: воно дозволяє зрозуміти, як художні практики перетворюють простір протесту на семантичне поле, що продукує смисли, ідентичності та наративи пам'яті.

Метою дослідження є визначення ролі артінсталяцій як складової візуального коду протестної культури, їхня семіотична інтерпретація та аналіз впливу на формування колективної пам'яті про Революцію Гідності.

Аналіз досліджень і публікацій. Тема артінсталяцій Майдану та їх трансформація в культурну пам'ять Революції Гідності стала об'єктом багатопланового академічного інтересу. Мистецтво на Майдані було на кожному кроці: фотовиставки, карикатури, виступи поетів, музика, та навіть самі барикади і їхні охоронці – все це безпрецедентно, це приклад стихійного мистецтва, коли об'єкти виникають наче самі собою, і обростають новим сенсом протягом лічених хвилин. Дослідниця Юлія Курдина стверджує, що «Події Революції гідності стали неабияким тлом для творчості митців та були пронизані сплеском мистецької активності у різноманітних проявах: від розробки плакатів до створення кіно [6]. У праці «Мистецтво Майдану як джерело наповнення Музею Революції Гідності» дослідниця систематизує ключові художні проекти революції – щитопис, Strike Poster, барбакан – і простежує причинно-наслідковий зв'язок між ними та створенням меморіального комплексу, акцентуючи, що ці тимчасові протестні об'єкти фактично стали першими експонатами музею [6]. Крім того, Музей Майдану впровадив технологію доповненої реальності (AR) – проект «Territory of Dignity» відтворює географічні інсталяції революції (барикади,

Ялинку, конструкції на Інститутській) за допомогою QR-кодів і 3D-моделей, що надає сучасним відвідувачам змогу пережити революційний простір і сприяє збереженню нематеріальної пам'яті [9]. Ця інституціоналізація творів протесту доповнюється «усною історією»: збірник «Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах» Інституту національної пам'яті містить інтерв'ю митців-очевидців, котрі розповідають про роль мистецтва у протесті, особистий досвід і суб'єктивні рефлексії, тим самим документуючи перформативні та емоційні вияви створення революційного коду [12]. У публічних дискусіях також піднімається питання переходу мистецтва з барикад у галерею: захід «З барикад у галереї», організований Музеєм Революції Гідності, фокусується на карнавальності протесту, сміливості самовираження й ролі художників у формуванні революційного візуального наративу [2].

Іноземні аналітичні ресурси також вносять вагомий внесок: на сайті Wilson Center в статті Art in the Revolution of Consciousness розглядається Майдан як живий художній простір, де інсталяції (барикади, ялинка, географічні конструкції) і постер-арт функціонували як активні агенти громадянської мобілізації й символи єдності [13]. У статті Олександра Мосіна Concepts of Maidan and the Revolution of Dignity in foreign publications аналізуються концептуальні рамки, через які західні дослідники інтерпретують Українську революцію, зокрема її культурний та ідентичнісний вимір [7].

Усі ці джерела формують багатовимірну картину: мистецтво Майдану проходить шлях від стихійного протестного висловлення до інституційного коду пам'яті, а наукові та кураторські практики сприяють осмисленню революції як культурного феномену.

Виклад основного матеріалу. Революція Гідності в Україні – це унікальний феномен, надзвичайно насичений художньою активністю. Художники не просто фіксували революцію – для багатьох із них протестна творчість стала формою прямої участі: спосіб висловити внутрішній спротив та солідарність. На Майдані мистецтво й протест невіддільно

перепліталися, часто у вигляді інсталяцій, які створювали іммерсивні, інтерактивні простори.

Інсталяційне мистецтво – жанр сучасного мистецтва, що набув особливої актуальності в контексті Майдану. Воно охоплює тривимірні композиції, у яких використовуються різні матеріали (повсякденні предмети, природні об'єкти, звук, світло, відео), й надає простору новий сенс через взаємодію з глядачем. Ці інсталяції часто створювались конкретно для певного середовища – вулиць Майдану, барикад, протестних локацій – і мали як тимчасовий, так і (в окремих випадках) довготривалий характер.

Юлія Курдина у своїй праці «Мистецтво Майдану як джерело наповнення Музею Революції Гідності» підкреслює, що події революції стали потужним каталізатором для художницької активності: «...сплеск мистецької активності у різноманітних проявах: від плакатів до кіно» [6]. Це мистецтво не просто зображувало події – воно претендувало на меморіальність ще під час творення.

Культурологиня Наталія Мусієнко звертає увагу на те, що Майдан сам по собі став «гігантською інсталяцією»: у своєму дослідженні вона вказує, що як професійні художники, так і аматори об'єдналися на Майдані як учасники протесту і як митці одночасно [8].

Серед найвідоміших інсталяцій – меморіал «Небесної Сотні» на Інститутській вулиці, «Стіна пам'яті» на Майдані у вигляді фотоінсталяцій, а також народні художні прояви: графіті, малюнки, символічні об'єкти, барикади, які самі по собі набули художнього значення. Особливо впізнаваною стала «йолка» – металевий каркас ялинки, який протестувальники перетворили на арт-об'єкт, оздоблюючи його прапорами, фотографіями, плакатами [1]. Наталія Мусієнко відзначала, що цей об'єкт швидко став одним із символів революції, динаміка змін на цій «йолці» підкреслювали стихійність і колективність протестної творчості [8].

Не менш символічними були інсталяції, присвячені політичним фігурам: «Клітка» з лялькою «Янукович-вбивця», «Рука правосуддя», інші інсталяції з опудалами. Вони не тільки засуджували владу, а й ставали творчими актами опору. Інсталяції Майдану не зникли після завершення революції – багато з них набули постійну форму або трансферувалися в музеї. Наприклад, у 2019 році на бульварі Тараса Шевченка з'явилася скульптура Олексія Золотарьова

«Протистояння», яка символізує саме дух протистояння Майдану. За словами Діани Попової (КМДА), ця інсталяція візуалізує напругу, силу, прагнення свободи [11].

Важливо також звернути увагу на те, що культура пам'яті, пов'язана з Майданом, є предметом дослідницького аналізу: Тетяна Гуменюк у статті «Культура пам'яті: феномен Революції гідності» розглядає соціокультурні та психологічні трансформації, породжені Майданом, у контексті глобальних процесів. [3] Вона підкреслює, що Революція Гідності стала не лише національною, а й універсальною подією – її досвід резонує із міжнародними наративами травми й культурної пам'яті.

Дослідниця Олександра Кендус в статті «Євромайдан – Революція Гідності на фоні культурно-мистецького простору українського суспільства» аналізує, як митці використовували різні форми: поезію, плакати, живопис, літературні тексти – і як ці форми допомагали суспільству не просто пережити емоції, а переосмислити досвід Майдану [4].

Наукові форуми також підкреслюють значення Майдану для культурної трансформації: програма форуму «Революція Гідності: на шляху до історії» (організована Музеєм Революції Гідності) містила сесію, присвячену культурно-ціннісним змінам, що відбулися в свідомості українців [10].

Крім того, в практичному культурному просторі – зокрема в Мистецькому арсеналі – вже раніше відбувались виставки, які використовують інсталяції, живопис і мультимедіа, щоб розповісти про революцію, її символіку, надії та травми. [2].

Артінсталяції Революції Гідності стали візуальною та символічною мовою протесту, яка передавала емоції, цінності та ідеали учасників революції. Через просторові композиції, використання знайдених матеріалів, плакатів, символічних об'єктів та інтерактивність інсталяцій відображався дух Майдану, його напруга, жертвність і прагнення свободи. Ці об'єкти поєднували у собі особисту художню експресію та колективний досвід, стаючи одночасно засобом протесту, пам'яттю про загиблих і нагадуванням про соціальні трансформації. У артінсталяціях закодовані ключові меседжі Революції Гідності: відчуття спільності та єдності, прагнення до справедливості, відчай та рішучість діяти, а також здатність митців і громадян перетворювати буденні об'єкти на символи, що несуть культурну та історичну пам'ять. Отже, ці мистецькі практики не лише документують події, а й формують тривалу

культурну пам'ять, перетворюючи стихійні об'єкти на інституціоналізовані знаки революційного досвіду.

Артінсталяції Революції Гідності вплинули на подальші культурні трансформації в Україні, формуючи нові художні практики та жанри, зокрема інтерактивне, перформативне та соціально-ангажоване мистецтво, розширили тематику та символіку сучасного мистецтва, інтегруючи у твори громадянську позицію, пам'ять про історичні події та соціальні трансформації. Водночас інсталяції сприяли інституціоналізації пам'яті через музейні колекції та меморіальні проєкти, а також вплинули на соціокультурні практики, де мистецтво поєднується з активізмом та громадською участю, закріплюючи роль Майдану як символічного простору, який продовжує формувати сучасний культурний простір України.

Наукова новизна полягає в комплексному осмисленні артінсталяцій Революції Гідності як цілісного мистецького коду протесту, що вперше розглядається не лише як сукупність окремих візуальних об'єктів, а як системний феномен, який формував символічний простір Майдану та вплинув на подальші культурні трансформації в Україні.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що артінсталяції Революції Гідності становлять унікальний феномен сучасної української культури, у межах якого мистецтво, протест і громадянська самоорганізація утворили єдиний символічний простір. Інсталяційні об'єкти Майдану – як стихійні, так і авторські – стали не лише формами творчого самовираження учасників подій, але й важливими засобами комунікації, здатними транслювати емоції, цінності, соціальні настрої й політичні вимоги суспільства під час революційних зрушень.

Аналіз візуальних, семіотичних і культурологічних характеристик інсталяцій засвідчив, що вони виконували кілька взаємопов'язаних функцій: естетичну, комунікативну, мобілізаційну, символічну та меморіальну. Їхня просторовість, інтерактивність і гнучкість матеріалів забезпечили вихід мистецтва за межі традиційних інституцій, перетворивши Майдан на відкритий живий музей, у якому глядач став співтворцем смислів.

Особливе значення мають процеси трансформації цих об'єктів після завершення революційних подій. Частина інсталяцій залишилася лише у фотодокументації, інші були збережені в музейних колекціях, а деякі

набули статусу меморіальних символів. Саме через цю трансформацію можна простежити, як протестні візуальні практики переходять у площину культурної пам'яті та стають важливими маркерами суспільної ідентичності.

Дослідження підтвердило, що артінсталяції відіграють значну роль у формуванні історичної пам'яті про Революцію Гідності, адже вони фіксують не лише перебіг подій, але й атмосферу, емоційну інтенсивність та духовні сенси Майдану. Їхнє подальше вивчення, документування й музеєфікація є необхідними для збереження цієї пам'яті, особливо в умовах триваючої боротьби за свободу та незалежність України.

Отже, артінсталяції Революції Гідності можна розглядати як потужний мистецький код, що поєднує елементи співтворчості, спротиву та колективної рефлексії. Вони стали не лише естетичним вираженням протесту, але й важливою основою сучасного культурного ландшафту, вплинули на розвиток українського мистецтва і слугують невід'ємною частиною культурної пам'яті українського суспільства.

Література

19. Басенко І. П'ять арт-символів Революції гідності, яких більше немає. URL: https://vlasno.info/spetsproekti/2/art/item/992-p-iat-art-symvoliv-revoliutsii-hidnosti-iaxykh-bilshe-nemaie#google_vignette (дата звернення: 20.09.2025).
20. Виставка в Мистецькому арсеналі мовою інсталяції, живопису та мультимедіа розповідає про революції. *Національний Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*. 2018. URL: <https://lnk.ua/aVp96PgND> (дата звернення: 20.09.2025).
21. Гуменюк Т. Культура пам'яті: феномен Революції гідності в сучасній науковій рефлексії. *Український інформаційний простір*. 2023. № 1. С. 41–54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrinfsp_2023_1_5 (дата звернення: 20.09.2025).
22. Кендус О. Євромайдан – Революція Гідності на фоні культурно-мистецького простору українського суспільства. *Грані*. 2022. Вип. 25(6), С. 35–44. URL: <https://doi.org/10.15421/172267> (дата звернення: 20.09.2025).
23. Концепція національного меморіального комплексу героїв небесної сотні – Музею Революції Гідності, 2017. 30 с. URL: https://maidanmuseum.org/sites/default/files/imce/conception_memorial_museum_final_dlya_saytu.pdf (дата звернення: 20.09.2025).
24. Курдина Ю. М. Мистецтво Майдану як джерело наповнення Музею Революції Гідності. *Історико-культурні студії*. 2019. Т. 6, № 1, С. 55–60. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kurdyna_Yuliia/My-stetstvo-Maidanu-iaak-dzherelo-napovnennia-Muzeiu-Revoliutsii-Hidnosti.pdf (дата звернення: 20.09.2025).

25. Мосін О. Концепції Майдану та Революції гідності у зарубіжних виданнях. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2025. № 9. С. 38–46. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2025.09.038>.

26. Мусієнко Н. Мистецтво Майдану. Київ : Р.К. майстер-принт, 2015. 96 с. URL: https://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Moussienko_M AidAN_ART.pdf (дата звернення: 21.09.2025).

27. Національний музей Революції Гідності. Музей Майдану представив проєкт «Територія гідності в доповненій реальності: музеїзація пам'яток Майдану». 2023. URL: <https://www.maidanmuseum.org/en/node/2639> (дата звернення: 19.09.2025).

28. Програма наукового форуму "Революція Гідності: на шляху до історії". *Національний Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції Гідності*. 17–18 листопада 2022 р. URL: <https://lnk.ua/x4LXY5q4n> (дата звернення: 20.09.2025).

29. Стадник В. На бульварі Шевченка встановили нову скульптуру, присвячену Революції гідності. *Village*. 2019. URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/290675-na-bulvari-shechenka-vstanovili-novu-skulpturu-vona-simvolizue-protistoyannya-ta-svobodu> (дата звернення: 20.09.2025).

30. Український інститут національної пам'яті. Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах. *UINP*. 2016. URL: <https://old.uinp.gov.ua/ebook/maidan-vid-pershoi-osobi-mistetstvo-na-barikadakh> (дата звернення: 20.09.2025).

31. Wilson Center. Мистецтво в революції свідомості. *Wilson Center*. 2014. URL: <https://www.wilsoncenter.org/article/art-the-revolution-consciousness> (дата звернення: 20.09.2025).

References

19. Basenko, I. (n.d.). Five art symbols of the Revolution of Dignity that are no longer there. Retrieved from: <https://vlasno.info/spetsproekti/2/art/item/992-piat-art-symvoliv-revoliutsii-hidnosti-iakykh-bilshe-nemaie>

#google_vignette [in Ukrainian].

20. The exhibition at the Mystetsky Arsenal tells about revolutions in the language of installation, painting and multimedia. (2018). National Memorial Complex of Heroes of the Heavenly Hundred - Museum of the Revolution of Dignity. Retrieved from: <https://lnk.ua/aVp96PgND> [in Ukrainian].

21. Humeniuk, T. (2023). Culture of memory: the phenomenon of the Revolution of Dignity in modern scientific reflection. *Ukrainian Information Space*, 1, 41–54. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrinfsp_2023_1_5 [in Ukrainian].

22. Kendus, O. (2022). Euromaidan – Revolution of Dignity against the background of the cultural and

artistic space of Ukrainian society. *Scientific and theoretical almanac Grani*, 25(6), 35–44. DOI: <https://doi.org/10.15421/172267> [in Ukrainian].

23. Concept of the National Memorial Complex of the Heroes of the Heavenly Hundred – Museum of the Revolution of Dignity (2017). Retrieved from: https://maidanmuseum.org/sites/default/files/imce/conception_memorial_museum_final_dlya_saytu.pdf [in Ukrainian].

24. Kurdyna, Yu.M. (2019). The Art of the Maidan as a Source of Filling the Museum of the Revolution of Dignity. *Historical and Cultural Studies*, 6, 1, 55–60. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kurdyna_Yuliia/Mystetstvo_Maidanu_iak_dzherelo_napovnnennia_Muzeiu_Revoliutsii_Hidnosti.pdf [in Ukrainian].

25. Mosin, O. (2025). Concepts of Maidan and the Revolution of Dignity in foreign publications. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 09, 38–46. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2025.09.038> [in Ukrainian].

26. Musienko, N. (2015). The Art of the Maidan. R.K. Master-Print. Retrieved from: https://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images/pdfs/Moussienko_M AidAN_ART.pdf [in Ukrainian].

27. National Museum of the Revolution of Dignity. (2023). The Maidan Museum presented the project Territory of Dignity in Augmented Reality: Museification of Maidan Monuments. Retrieved from: <https://www.maidanmuseum.org/en/node/2639> [in Ukrainian].

28. Programme of the scientific forum 'Revolution of Dignity: on the path to history' National Memorial Complex of Heroes of the Heavenly Hundred – Museum of the Revolution of Dignity. (November 17–18, 2022). Retrieved from: <https://lnk.ua/x4LXY5q4n> [in Ukrainian].

29. Stadnyk, V. (2019). A new sculpture dedicated to the Revolution of Dignity was installed on Shevchenko Boulevard. *Village*. Retrieved from: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/290675-na-bulvari-shechenka-vstanovili-novu-skulpturu-vona-simvolizue-protistoyannya-ta-svobodu> [in Ukrainian].

30. Ukrainian Institute of National Remembrance (2018). Maidan from the First Person. Art on the Barricades. UINP. Retrieved from: <https://old.uinp.gov.ua/ebook/maidan-vid-pershoi-osobi-mistetstvo-na-barikadakh> [in Ukrainian].

31. Wilson Center (2014). Art in the Revolution of Consciousness. Wilson Center. Retrieved from: <https://www.wilsoncenter.org/article/art-the-revolution-consciousness> [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.10.2025
Отримано після доопрацювання 12.12.2025
Прийнято до друку 16.12.2025
Опубліковано 29.12.2025